

Oponentský posudek diplomové práce:

Barbora Vašíčková: Exil ve věku (nez)letilosti

Fakulta humanitních studií UK – Antropologická studia

Předkládaná diplomová práce “Exil ve věku (nez)letilosti” se zabývá problematikou integrace specifické kategorie migrantů, která bývá označována jako „nezletilí bez doprovodu“. Autorka v práci používá výraz „příchozí“ a s odkazem na relevantní literaturu zajímavě vysvětluje volbu této terminologie. Práce se konkrétně zaměřuje na to, jak se tato kategorie příchozích konstruuje, vyjednává a prožívá ve vztazích v tzv. hostitelských rodinách a analyzuje několik aspektů těchto vztahů – imaginace spojené s představou rodiny a rodinného života, emoční práci a emoční pravidla, která se ve vztahu příchozích a hostitelských rodin (žen hostitelek v tomto případě) ustanovují a vnímání časoprostoru v rámci těchto kategorií.

Zvolené téma práce je velmi aktuální a v českém prostoru spíše opomíjené, navíc je to téma nelehké, citlivé, s potenciálem různých etických dilemat a konfliktů, obtížné i ve smyslu nalezení a navázání vztahu s informátory a informátorkami. Autorčinu odvalu se tohoto tématu chopit i badatelskou a etickou poctivost, se kterou tak učinila, je potřeba ocenit.

Po formální stránce práce splňuje všechny nároky kladené na diplomové práce, je napsaná srozumitelným jazykem a víceméně logicky členěná (i když návaznost některých kapitol není vždy úplně zřejmá a některé pasáže by určitě ocenily “oslí můstky”, které by pomohly orientaci v textu). Autorka také poměrně zdařile propojuje zvolené teoretické koncepty (především koncepty „family practices“ a koncepty emoční práce a emočních pravidel) s vlastními empirickými daty. Práce je částečně ukotvena také v kritických migračních studiích, které jsou pro dané téma velmi vhodné a užitečné a je vidět, že autorce je tento přístup blízký a v celém textu práce ho v podstatě uplatňuje i tam, kde ho vysloveně nezmiňuje. Po teoretické stránce je tak předkládaná diplomová práce dobře promyšlená, zvolené koncepty jsou aplikované smysluplně. Za klíčový považuji koncept „family practices“, který autorka překládá jako „praktiky ustanovující rodinu“ – skrze tento koncept lze uchopit proměnlivou povahu vztahů mezi příchozími a hostitelkami v jeho dynamičnosti. Tím, že se autorka drží dopředu definovaných analytických kategorií, skrze které na vztahy hostitelek a příchozích nahlíží, se jí také (až na výjimky) daří vyvarovat psychologizace problematiky (které se občas dopouštějí i mnohem zkušenější autoři a autorky) a držet se vlastních dat a antropologicko-sociologické perspektivy. V tomto ohledu práci považuji za nadprůměrně zdařilou.

Metodologie výzkumu není v práci nijak detailně popsána a zasloužila by si nejspíš větší prostor v textu (například není úplně jasné, jaký typ interview autorka s hostitelkami realizovala, v jakém časovém období atd.). Na druhou stranu byl sběr dat nejspíš limitovaný samotným tématem (hostitelských rodin pro nezletilé příchozí je v Česku minimum, takže autorka nakonec mluvila skoro se všemi) a pak také pandemickou situací v loňském roce, která neumožňovala práci v terénu. I s vědomím těchto limitů je ale počet rozhovorů a celkově objem empirických dat v práci využitých poměrně malý a občas jsou bohužel tyto nedostatky znatelné. Práce je tak nakonec v podstatě případovou studií (několika hostitelek, navázaných na jednu neziskovou organizaci a sociálního pracovníka).

Je možné, že právě z této (relativní) omezenosti empirických dat vyplývá fakt, že autorka v textu extrémně často používá formulace typu „domnívám se, že“...“dle mého názoru“ ...“usuzuji“ – například pouze na straně 46 je podobných obrátů celkem pět! Do velké míry jde jistě pouze o rétorický problém, kdy autorka prostě používá (nadužívá) slovní obraty, které má zažité – ale i tak považují důležité na to upozornit, protože to pak do jisté míry může ovlivnit, jak vlastně o svých datech a interpretacích přemýšlí (jako nad „domněnkami“). Výzkumnice by se neměla domnívat, ale interpretovat data a na jejich základě vyvozovat závěry – domněnky nemají v diplomové práci místo. Občas tak není jasné, zda se autorka skutečně jenom domnívá, že by něco nějak mohlo být, protože to například jedna z hostitelek prostě v rozhovoru zmínila, nebo zda je to tvrzení, pro které má skutečně v datech oporu. Interpretace dat z rozhovorů tak v tomto smyslu bohužel trochu pokulhává. (V případě sekundárních dat, například metodik a legislativních materiálů, se tento problém nevyskytuje a autorkami s nimi pracuje celkem suverénně, takže je možné, že důvodem váhavosti v případě rozhovorů je skutečně omezený vzorek – ale i tak je to bohužel problematické a celkový dojem z práce to kazí).

S výše uvedeným souvisí také fakt, že práce v podstatě nemá žádný závěr. To je velká škoda, protože v kapitolách věnujících se jednotlivým kategoriím vztahů příchozích a hostitelek zaznívá spousta velmi zajímavých zjištění a postřehů, které by si závěrečnou syntézu rozhodně zasloužily.

Práci doporučuji k obhajobě a bylo by vhodné, kdyby při obhajobě autorka dokázala závěr práce rozvést a syntézu toho, co zmiňuje v jednotlivých kapitolách alespoň ústně naznačit. S ohledem na tento aspekt navrhuji ohodnotit práci známkou 2 (velmi dobrý) s tím, že v závislosti na výsledku obhajoby je možné hodnocení zvýšit hodnocení na 1 (výborný).

V Praze dne 9.9.2021

Mgr. Marie Heřmanová, Ph.D